

Odlomci iz knjige „Izlet“

Opis prve maske

Izdvojila su se dva kruga. Oni su se odvrtali i širili spiralno, ali budući da su bili dosta daleko jedan od drugoga nije postojala opasnost da će se krugovi (šireći se) sastaviti i da će napraviti haos na površini bistre vode. Krugovi su u odnosu na oblik gline-nog bunara postavljeni kao oči u odnosu na lice. To su u suštini bile nesrazmerno velike oči (i koje su se stalno povećavale) pa je izgledalo da se čude i strahuju, da su oči prelačenih, podivljajih cigančića što su videli suviše mnogo zla za suviše malo godina i da ne veruju u primamljive ponude ni u tople radosne sastanke. Oči su postojale zle; punile su se tamnozeljenim obleksom tamnozele-nih krošnji nadnesenih nad glineni bunar. U centru ovih pokretnih (već ogromnih) krugova, u zenicama ova oka, kao blistavi majušni biseri toplog sjaja dubili su se nepoznati vrtlozi koji su bili jedini (ali neznačni) po-kušaj da se sačuva neka vrsta razumevanja, kakva takva sposobnost pra-šanja i razumevanja. Očima se nije mogla dodati naknadna toplina ni ve-štačko poverenje zato što je voda samo prividno bila meka, poslušan i neutporan materijal; u suštini ona je nametala tvrdoglavu jedan odredjen sadržaj, unapred odredjen i koga ni-čija mašta nije mogla da protumači kako bi se njoj dopadalo. Nos na o-vom licu nije imao nekog naročitog značaja. On se čas video dobro (tad je bio običan trougao, svetla želja) čas su ga prelivali i kvarili mali talasi i pravili od njega baburastu, ras-cvetanu nosinu pijanca, čas su ga ti isti talasi (pri povratku) mrežali i na-birali i činili da je nos bio nos ljuti-tog, uvredjenog čoveka nesposobnog da se izrazi. Iz usta su kapali zubi u usta od vode, u glineni bunar. Goli, beli, razredjeni zubi cerekali su se na licu vode. Premeštali su se lako i menjali mesto pa posle opet svu u nizu titrali i podrhtavali kao bela sablasna ogrlica. Trava oko bunara, čupava kosa oko lica, vlažna već i od samog prisustva vode rasla je gusto, zamršeno i brzo kao kosa kretena koji su to postali zbog neke nesreće. Kosa se mogla urediti i zalizati jednim po-kretom, ali bi se time, besumnje pokvarila cela slika, pokvario bi se jedan ceo i odredjen izraz.

Opis druge maske

Kad se prvi put zarije oštrot dleto u drvo nikao ne vidi kraj. Simboli vrcaju kao varnice i pale, po nečijoj tudjoj volji vatru tamo gde se nikao ne nada. Tek je već gotov plamen-svojina. Deblo bi moglo da bude glava starog kralja ili glava projaka ili tvrda, tupa glava profesionalnog vojnika. Deblo bi moglo da bude glava heroja sa stisnutim čeljustima, sa očima ma-lim da ne razumeju i da ne vide pomor;

moglo bi da bude glava pesnika sa očima dubokim i tužnim; glava pot-smešljivog filozofa ili čelave babe ili glavatog dečaka muzičara, čuda od deteta. Deblo može da bude glava vola; da se piramida okreće na vrh i da se u ravnu, prostrano teme ušrafe iskrivljene gvozdene šipke kao rogo-vi, ili suve skamenjene žile kao ro-govi ili jedan oštar kamen kao jedan preteći rog spremjan da proburazi i da ponese plen. Deblo bi moglo da bude glava slona, da se na sredini debla, malo bliže dnu, probuši rupa i da se u rupu ugura čvrsto gumeno crevo kao surla ili meka sveža grana kao surla; deblo bi moglo da bude velika slonovska glava dobričine. Ona bi mogla da bude glava konja; da se ureže prsten nekoliko santimetara iznad postolja, da se tanji i glaća dugi vrat pa posle po tom vratu da se ku-caju sitni eksetri i oko njih da se obavije žica kao griva ili trava, kao griva ili zamršeni, stari kanap kao griva. Deblo uopšte ne mora da bude glava ono može da bude trup žene i da se ostave daire dva čvora kao grudi, može da bude pravilna i britka kocka-geometrija; ono može da bude ceva-nica mamuta, može da bude kupa ili piramida da istriči vrhom u vis ili da se nabije vrhom u zemlju i da pokazuje pljosnatu, ravnu zadnjicu. Deblo može da se glaća i da se glaća i da bude samo glatko deblo... Deblo može da bude ponovo deblo pa da bude zelenije i jače nego kad je bio deo živog bujinog hrasta i da bude zelenije od sve zelene šume-ono, patljak jednog oborenog, zaboravljenog drve-ta, kao drvena figura Spasitelja po-stavljena na kraj puta da bi oprštala usputne grehe; deblo može da se okreće kao limeni pevac na limenom krovu i može da mu se lice okreće na potiljak, a potiljak na lice pa da se u to novo, prazno lice urezuje novo lice sa sasvim drukčijim crtama i izme-njenim izrazom. Deblo može da se seče grubo, sekirom i da ovi grubi zarezi budu njegova naročita vrлина; može da se reže sasvim malim dle-tom pa da luspasta površina potseća na kraljuš ribe pa da se produži tom linijom potsećanja do novog potseća-nja i da se dodje do sasvim novih ideja na drugom kraju sveta; može da se grebe nožem, da se glaća šmirgl papirom ili peskom, da se poliva vodom da bi isprskalo, da se maže voso-kom pa posle da se trlja mekom vu-nenom krpom da se blista. U njemu mogu da se kopaju plitke rupe pa u te rupe da se stavljaju belutci ili škri-ljast kamen; može da se opasuje ni-zovima glavatih eksera — grubim naki-tom ili čeličnom šinom spasonosnom omčom. Deblo može da se postavi na panj u senci šume pa da bude mel-anholični pastir bez stada, može da se ostavi na sred livade kao trkački konj, može da se nabode na glogov kolac kao u pričama o varvarima može da

se ostavi na pesku, može da se obesi o grane da plaši ptice kad se ljudi, da se bacu u vodu da plaši ribe, da se sakrije u žbunje da bude kao iz-bezumljeni satir, da se postavi na ve-liku kamen kao spomenik za besmrt-nike ili da se ostavi na humci zemlje kao spomenik za smrtnike. Deblo može da se obradjuje sve dok postoji i jedan jedini kubni santimetar drveta. Deblo može da se ostavi na vatri da nagori kao kumir iz stare katedrale koja je pogodjena zapaljivom bom-bom ili da izgori sasvim do poslednjeg kubnog santimetra dryeta. Deblo može da se bac i opet da se uzme i da se voli kao što se voli ljubavnica koja je prethodno bila venčana žena. Ono može da se izgubi i da posle, kad se nadje, bude najdragoceniji dar slučaja, ili da se nikad ne nadje i da se oplakuje tek upola kao što se upola oplakuju izgubljena deca za koju se ipak veruje da nisu mrtva. Deblo može da se voli, da se obožava, da se celiva pobožno, da se cepa mučki, gori, baca, pliva, potanja; ono može da bude svetinja i da bude šugavo i puno crva...

Opis treće maske

To je bila najčvorovatija hrastova cepanica; valjalo je iskoristiti sve čvo-rove ispuštenja, sve otporne nagibe za nagibe, sve stvrđnute žile za braz-gotine. Tukao je čekićem u oštrot dleto upravljen u čvrsto drvo pod najvišim čvorom na kraju cepanice. Čvor je počeo da klati kao truo Zub. On je usecao duboki kanal oko čvora i očekivao:

— Sada će, sad, sad!

Čvor se klatio sve više. Zatim je ispašao.

On je u rupu uvukao dleto i tukao dalje. Posle je vrtio burgijom. Posle je okreuo cepanicu i tačno na su-protnom kraju započeo dletom novu rupu i dubio i dubio dok nije probio dno:

— Sad to nek stoji! — rekao je.

Zaravnio je cepanicu, skinuo bridove i uglačao teme.

Kroz rupe ispod temena provukao je žilave račvaste grane...

Vola je unakazila bolest čvorova.

Vola su ujedali crni obadi. Uvlačili su mu pod kožu debelu šuplju iglu i štrcali otrov. Vo nije imao repa da se brani ni grla da rikne. Otrov je volu nagrizao meso pod kožom. Vo nije imao repa, ni grla, ni očiju; trpeo je samo rogovima, žilavim rač-vastim granama.

Otvori dva čvora za dva oka!

Izaber i velike čvorove za velike oči vola!

Glava vola je zabodena na kolac u sred livade. Velike, tužne oči, tek progledale, nisu mogle da se načude samoći...

Opis pete maske

Ovo celo stablo bremenito mirom, čije je zadebljano postolje s teškom mukom pretvoreno u glavu, čije su žile isplaženi, obešeni jezik; ovo stablo po kome je sekira urezivala uvećane, monstruoze krljušti, čija je jedna strana pretvorena u beli trbuh; ovo glaćano obradjivano stablo, na čiji je uži kraj prikučana daska simbol krma-reja, ovaj živi brod; ovo stablo čija su ledja pusto zaboden veliki zidarski ekseri da budu jake duge kosti koje čine peraje, ovaj vodoravni spomenik u slavu palim kečigama.

Opis dvadeset prve maske

Ruke su bile dignute u nebo. Ruke su bile duge i rahitične. Preko ostalih, iskriviljenih kostiju opustila se mrka, ispučala koža. Koža se pripijala malo više na laktovima i na gležnjevima kod šaka i ta su mesta ličila na drvene jabuke i na biljarske kugle. Ogoromni dlanovi bili su još ogromniji u odnosu na tanke ruke pa je izgledalo kao da su dlanovi monstruozi crni leptiri naboden na špenadle i ostavljeni da se suše, da skapaju mučenički. Ruke su bile motke za veš pa je bilo čudno što se na njihovim vrhovima ne lepršaju košulje i gaće; ruke su bile katarke velikog broda; one su bile jarboli pa je izgledalo neverovatno da sa njih ne vise hajdučke zastave, ili šarene sportske, ili vatrene zastave za borbu ili bele za predaju; ruke su bile kopljia pa je izgledalo neverovatno da sa njih ne vise čak ni zastave na pola kopljia u znak zvanične žalosti koja nikad nije prava žalost, jer ljudi ipak u te dane idu na ljubavne sastanke i dobijaju velike svote novaca na kartama. Ruke su mogle da se vide iz velike daljine pa bi se činilo, sigurno, onome ko bi ih video da ruke traže pomoći i da taj neko (ko bi ih video) naročito ako je mekog srca ne bi primetio da su ruke, u stvari, samo nevine vertikale bez značenja i da je njihova jedina ambicija da stoje harmonično jedna u odnosu na drugu i obe u odnosu na tamni postament.

Opis trideset sedme maske

Iz korena velikog stabla izadje tvrda, crvena gruda — grozan čvor. Cvor ne podnosi obradu, lomi sećivo dleta, izmiče kao klizava lopta. Jedva ako burgija provrti rupe. U rupe sa strane utisnuo je uši od školjki (to su bele, uspravne uši na glavi ridjeg mačka); u rupe ispod gubice utisnuo je duge komade žice kao pleteće igle (to su zardjali brkovi — jedno čulo više); u rupe od očiju sasuo je žutu, prozirnu boju.

Mačak može da stoji satima nepomično na krovu s napetuim ušima, sa ukrućenom glavom, sa pritajenim dahom i da liči na prvi mačka, zlopamtila i pravu zver; može da stoji na dimnjaku, da repom preplovim mesec i da bude izlapeli mačak — budala na novogodišnjih čestitki; može da

hoda na žici ali ne u cirkusima i na mig dresera (jer je mačak u suštini anarhista i ne podnosi dresera) nego samo kad se njemu samom prohite; može da bude mačak u čizmama, ili mačak u džaku, ili mačak u krtlu i da se zove: maca; mačak može da stoji kraj usijane peći i da zvane ravnođušno kad svi misle da će mu izgoreti sjajna dlaka.

Mačak ne može da stoji (kao što može da stoji pas na primer) kraj drvene postelje hraničnika osudjenog na smrt niti može (kao što može pas) da ugine od tuge. Mačak se gradit žalosti i izbegava je na taj način što zažmuri na jedno oko ili na dva kako kad zatreba. Mačak jedino može da ugine kad se povuče za rep pa mu se istegnu pršljenovi na kičmi, ali mu se inače ne može da nauđi ako se udara po glavi. Pogotovo ne može da se nauđi ridjem mačku jer on nema ni repa ni trupa pa prema tome ni kičme a glava mu je od tvrdog crvenog čvora koga ni oštro čelično dleto nije bilo u stanju da ozledi.

— Publiku treba praviti u serijama!
— mislio je.

Opis trideset osme maske

Geometrija je bolest. Prvo zarazi maštu na izgled sasvim neznatno, a onda ili bukne po nežnom tkivu kao tuberkuloza ili gamiže i jede tkivo sporo i nezaustavivo kao rak. Geometrija je bolest usavršavanja. Na neki način to je kao prisilna sreća formi koje bi inače živele sasvim mirno i sasvim udobno u svojoj nesavršenoj ispreturnosti.

Geometrijska teča od kartona imaju dve prednosti — lako se prenose i nisu trajna; imaju jednu manu — ne vide se osovine.

Geometrijska tela od kartona su za početnike, za nevernike, za neproničljive, za brzoplete.

Najsavršenija geometrijska tela su od stakla; pa ipak oni koji su ih napravili uzalud očekuju priznanje, burni pljesak i slavu — dobiju hladno:

— Da, to je zaista savršeno...!
...i ništa više.

Geometrijska tela od kamena, obzirom da su čvrsta i trajna mogu da imaju praktičnu primenu i da započnu potpuno nov život bez ikakve veze sa geometrijom.

Pravilna kamena kocka izmerena preciznim lenjirom, pažljivo isklesana dletom i usavršena glaćanjem potseća na ispravna gledišta a to je u ovom slučaju bilo najvažnije jer se radilo o gledištu i o publici koja i nema drugog cilja i drugih prava osim da ima ispravna gledišta.

Opis trideset devete maske

Pre nego što je počeo da pravi masku mislio je:

— Vo traži detelinu s četiri lista uporno do punog buraga i do smrti s mukama. Licerka izraste za noć, vo pojede za dan.

Ipak se prihvatio posla.

Vo u arenu bio je nepomičan; lucerka je izrasla u publici. Monstruozen uveličan list lucerke, načinjen grubo od tvrde hrastove kore stajao je na klipi u prvom redu.

Kad je završio posao slegao je ramenima i rekao:

— Strast lucerke za porok vola!

Opis poslednje maske

Kule od karata su za strpljive i za one koji nisu tako naivni i ambiciozni da poveruju da se ceo špic može da složi u spratove. One su bolja zavala za površne jer se bolje slažu i veselije izgledaju kad se šarenim žandari, dame sa slovom D u zaglaviju i popovi koje neki zovu kraljevima okrenu spolja; kule načinjenih od karata okrenutih unutra izgledaju turbo, monotono i čine se da su manje nego što u stvari jesu. Ne treba ni pokušavati da se u kule od karata unesu korisne lutke, marionete ili olovni vojnici, prvo zato što je prirodnije da marionete ostanu napolju (izvan mašte) kao i svi čuvari i najamnici i onda i zato što bi se kuće od karata srušile pod njihovom olovnom težinom.

Kule od slonove kosti su postale najamne kućerine za čete beskućnika i uobraženih bolesnika, za nevešte i uceljene pa su se njihovi pronalazaci iselili zalupivši gnevno vrata za sobom. Iz ove činjenice proizašao je jedan simešan nesporazum: stanovnici kula od karata misle da čine bog zna kako veliki podvig ismevajući stanare kula od slonove kosti i to čine u ubedjenju da ismevaju nekadašnje stanare — one koje su se već davno iselili.

On se smejao zbog nesporazuma i mislio je:

— Ipak bi ih trebalo upozoriti!

Kule na pesku lako stradaju od erozije i kad neko hoće da ih gradi solidno i savesno mora da zabija isto toliko spratova u zemlju koliko hoće da digne u vis a onda kule izgube značaj i smisao.

Kule na plaži nisu ništa drugo nego svetionici; kule na pustoj adi nisu čak ni svetionici (pošto ada ne bi bila pusta kad bi bilo prometa rekom) zato su ove kule potpuno nepotrebne.

On je dugom pokretom ruke obrišao znoj sa čela i rekao:

— Potpuno, potpuno nepotrebne!

U jednom trenutku mu je palo na pamet da bi kula mogla da služi za osmatranje šlepa na vidiku i onda se opet grozničavo bacio na rad ali se posle s razočarenjem setio da bi kula mogla da bude i kula za grobno rušenje, i za odbranu, i kriva kula, i visoka kula za romantična samoubistva, i za uginule ptice, i za puščane metke, i reklamna niska kula za plakate koje oglašuju mast za obuću, večerne zabave, vakcinaciju pasa (strog kontumac) mobilizaciju, imena streljanih prestupnika, popis preostalog stanovništva... i zato je zauvek ostavio posao.